

WWW.UNLIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ИЗЛАЗИ ТРИПУТ У МЕСЕЦУ И СТАЈЕ ШЕДЕСЕТ ГРОША ГОДИШЊЕ.

ГОДИНА
4
1867

ВОЈИН

БРОЈ
26
10. Септемб.

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ

изд. и уређ. Драгашевић официр.

Нешто о садашњој пољској фортификацији. — Образованост народна стоји у тесној свези са његовим савршенством у уметности ратној. — Стројна правила према тактици.

НЕШТО О САДАШЊОЈ ПОЉСКОЈ ФОРТИФИКАЦИЈИ.

Поправка ватреног оружја и с тим скопчане измене у начину борења, дотакле су се и саме пољске фортификације; јер ова при својој употреби у духу новијег ратоводства иде заједно са тактиком и мора уопште и због материјалног отпора појединих предмета, да има свагда у очима форму и интензитет даљног дејства. Па с тога је и не само принуђена, да промени досадашње своје начине, него мора сада још и да суделује у великим, досад чистим биткама, са особитим дубље промотреним начином.

А да би се овај задатак могао извршити, нужно је провидити околности, под којима се решавају битке и које (околности) имају уплива на пољско ушанчавање.

Жљебаста ватрена оружја терају даље и сигурније од глатких калибара, перкуснија зрна и способ продирања у предмете већи је.

Из својства њихових види се, да је главна корист од њих тек на већим одстојањима, а и да су жљебасти топови превазишли глатке још и на одстојању од 6—800 корака.

Из жљебастих топова може се већ на 5000 (из 6 Ћ-таша), а и на 6000 корака (из 12 Ћ-таша), спречити противник у своме постројавању, маршу и привлачењу резерве.

Но и ма да је ово дејство, као изван границе поуздане оцене одстојања (наиме са голим оком), ограничено већином месношћу и више дејствује на непријатеља својом експлозијом, него својом апсолутном сигурношћу погађања, — ипак импонује оно војсци доста. Непријатељ ће с тога бити у више прилика принуђен, да заузме позиције на већим одстојањима и да велика заобилажења чини; а тиме ће се дати првим тренутцима битке више задржавати карактер, физичка сила напрегнуће се движењем већа и ово више него иначе ослонити на користи местности. На 2000 корака, а и даље, почиње за 12 Ћ-таша дејство бивати сигурније и јаче; бојеви, који су већ започети на већим одстојањима, почињу у карактеру добијати.

Артилерија ће притоме одржати свој важан утицај; њена снага и движење увећаваће се са развијањем битке и често ће сила противничка већ потрешена бити, кад пешадија ступи у ватрену борбу. Од одстојања 2000 па до 600 корака, дакле преко површине од 1400 корака ширине, простире се осим тога домашај шрапнела и вертикалне ватре шупљих зрна; ово је врло успешно против по-

зиција иза заклона, само што се овоме првоме може умалити дејство од чести већом висином сакривајућег заклона. Дејство картеча из жљебастих топова врло је незнатно и употребљава се само при најстрожијој дефанзиви на одстојању од 2—400 корака; код жљебастих топова заступа место картеча шрапнел.

По искуству могу пешаци и стрелци почети подесну ватру са олучним или састраг пунећим се пушкама на 800 и 1000 а против већих нишана и на 1200 до 1400 корака (па и још издаље). Метцима закривене и добро нанишањене јединачне ватре уступа истина дејство ватре целим одељењима, али је ипак даљна борба пешадије добила у значењу и самосталности, особито у положајским бојевима, који су за одбрану оснажени јако сигурношћу метака.

Овим околностима одговара густа, еластична и витка, с тим снажнија, упорнија и терену сходна тирајерска борба, коју могу, на поменутих одстојањима, рачунећи од непријатеља, да предузму телесно окретни и добри стрелци. Војска узвишена свешћу равног наоружања и притежањем материјалних и моралних сила, осећаће се с једне стране дораслом за офанзиван бој, **наиме у близкој борби**, али ће и с друге стране све чинити, да јако непријатељску ватру умали.

Умањење нишана, увећање растојања између појединих колона, брза, проста и тога ради мало времена изискујућа постројења и употреба мањих маса и колона, као да одговарају овоме захтевању.

Тога ради ће се гледати, да се по могућству месношћу користи, стрелци ће се као и досад обично пригнути, војска ће полећи, а коњаници по околностима одићи; батаљоне колоне и масе употребљаваће се само у ређим случајима, а напротив дивизијонске колоне или ројеви, из појединих чета образовани, саставиће се у одговарајућим међу просторима. Средством овога последњег војска ће не само мање трпети при наступању од уплива противничке ватре и с тога остати подпунија, него ће се тиме јоште и узајамна свеза поставити опет, која може бити раскинута увећањем батаљонских или бригадних интервала.

Ово ће се сретство чешће подавати и величином бојног поља и месношћу — не само да би се силе рашириле у повољним правцима, него и да би се местним околностима боље користило.

Сва преиначења у начину употребе пољске фортификације, која су причињена увећаним даљним дејством, односе се од чести на постављање и наоружање пољских шанчева, а од чести бићеју мере, да се **цел противнику умањи** и састоје се из неколико **техничких промена**. Израз ових модификација је простији и краћи, кад **оде** нису једна од друге одвојене, јер оне чешће једна другу схваћају и једна од друге зависе — тако да се оне по току мисли једна за другом ређају и допуњају.

ПРВИ главни услов пољских утврђења: **увећање борних сила**, олакшан је употребом жљестих ватрених оружја. **Шанчеви** ће моћи услед

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

тога отворити снажнију — сигурнију и далеко захватајућу — даљну борбу и један другог подпомагати на већим одстојањима; користи употребе ватрених оружја биће у одбрани веће него пре. Него ове користи неће моћи постојати као трајне у тако преважној мери, ако је и непријатељ наоружан истим оружјем.

Нападач ће бити у стању, да заклоне подижућих се утврђења сруши за краће време и с већих одстојања, јер је сад дејство разрушења много јаче. Средства фортификације немогу да противстану својом искључном пасивношћу дејству нападне артилерије, кад се овој неби одузела могућност, да рушење грудобрана и тучење унутрашњости шанца кроз дуже време предузме, а особито да изблиза дејствује. С тога се сад више него пре појављује нужда, да се нападу супрот стави концентрична претежнија ватра, да би га што је могуће дуже задржали на одстојањима, где ће знатно бити ослабљен, а да он није у стању, да првобитне користи заклона уништи. Пољски шанчеви морају сада више но пре подавати даљну борбу, јер су ређи случаји, где ће пољска постројења остати поштеђена од непријатељских топова, а то се види из тога, што је сад позиционској артилерији отворен знатно већи круг дејства.

Из овога се може извести, да сада шанчеви морају остати са трупима изван, више него иначе у свези, да су они само у врло ретким случајима без артилерије, да је биће шанчева

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

осигурано или бар мало ризиковано, кад нападач буде задржан месношћу на горепоменутиим одстојањима, и да се иначе о том ради, да се особитим тактијским мерама наметне нападу извештан правац и да се спречи његово изненадно приближење.

Извесно је, да ће и нападач и бранитељ често бити наведени, да оне борне силе бију из топова, које су непосредно најнезгодније, и ако то тактичка правила чешће прописују другаче. Из овог ће узрока са стране шанца постављена батерија неретко навући на себе ватру нападачеву и бар од чести одвући од фортификационог предмета. Овога ради ваља, да се при наоружању утврђења одбранителне силе одвоје, али не са свим оцепе; премда се с друге стране из тесне свезе добија узајамно орабрење, морална корист, која особито за још у почетку недејствујућу пешадију није баш ненужна.

По кратком проматрању уверавамо се, да последње користи неваља ипак баш занемарити зарад првих ма да је ово од моралне важности и у смислу првог захтевања за пољске шанчеве, изузимајући неке случајеве, **топове особито ушанчити.**

Држали се ово стално као правило, онда ће бити могуће шанчеве постројавати са што мањим димензијама, а да се тиме и пак нестесни унутрашњост шанца; даље иакоћа грудобрана неће ништа трпити, ако се шарте усеку, а ни непријатељу се неће тиме означити тачке, које су важне за шанца; при том ни пешадија, која је повучена натраг с ли-

није, неће бити оштећена убацном ватром нападачевом и дејством распрских метака, а и топови ће од исте мање трпити и с тога снажније дејствовати. Овим расположењем артилерија није принуђена, да се у скупу ограђује и да се у гдекојим случајима не намести на бољу позицију; она није ограничена ни у своме повратку, па с тога је и мање изложена губитку; она може слободније дејствовати противу непријатеља, многобројније наступати, а може баш у неким случајима и маневровати (наиме да положије заузме, из којих ће артилерију нападачеву анфиловати или утући) и с тим свој тактички зада-
так боље испунити. (Продужиће се.)

ОБРАЗОВАНОСТ НАРОДНА СТОИ У ТЕСНОЈ СВЕЗИ СА ЊЕГОВИМ САВРШЕНСТВОМ У УМЕТНОСТИ РАТНОЈ.

(Продужење).

Он је дакле устројио чисту феудалну монархију и чврсто је поведе ка стварноме јединству. Под његовом владом отпочеше ратови с Инглеском, против који диже 200.000 солдати, кад оно нападоше на Француску 1124. Луј велики волео је установе заједнице или општинска тела, која бејаху почетак ослобођењу народноме и његовоме успеху против насиља феудалних господара. Појам заједнице бејаше пријетан круни и утврдио је доиста народност.

Утврдивши установе ове, монарси створише од тада издржних средстава и помоћи за јавну службу;

они увећаше своју снагу војничким контингентом, који обавезиваше народ, и тако добише јаке потпоре у средњој класи. Несагласије између појединих општина, унутрашњи заплети у њима самима, и обавезаности, што је сваки морао трчати к простолу да распру расправи, — све то беше узрок те се установе рушише, а да боме само из једна напредоваше моћ владаочева.

Општинске војске бејаху састављене од свију контингената варошких; доцније може се узети у средњу руку узимало је се још по 500 људи на општину; сви ови бејаху пешаци наоружани са луцима и арбалетама; ова војска беше основа сталној Вранцуској војсци.

Независне вароши бејаху ограђене, и делила се обрана и послови између сучланова разних заната, од којих сваки је још имао дужности да брани своју сопствену занатску класу. Такође уреди се обрана разних градова, на које је краљ трошио.

Луј VI беше суверен тако гласит, и њему само има да захвали образованост његове земље, коју он нигда не смету с ума ма да непрестано ратоваше. Он није забрањивао мудрим људима разиашњивати речи **отаџбина** и **слобода**, шта више и у његовоме двору имали су места: жене без наслеђа имале су особитих призрења.

Луј VII, назван **Млади**, син Лују VI, поче владати 1137, и осим крсташке војне имао је непрестано ратове, који трајаху четрдесет и три године.

Образованост учини малога напретка, прем да се новије идеје полагано пречишћаваху у народу;

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

моћ властеле умањаваше се, док међу тим краљевска важност из једна растијаше; војска се побољша и на свршетку живота Лујовога, имађаше много странских авантирних плаћеника: њих бејаше до 20.000. У време друге крсташке војне, 1147 Луј VII управљао је војском од 150.000, која бејаше састављена од људи разних округа.

Од овога монарка војске се почеше састављати из **барјактарија** или **пенона**, од којих свако такво одељење имађаше 30 до 150 коња. Више врста војних склапаху краљеву војску; трупама што припадаху монарху као титули феудалнога господара, заповедали су племићи; а правилно уређене чете слободних грађана водили су графови или мађистрати, и имађаху војне и грађанске власти; наизад, контингенти општински и уделни, као и странци плаћеници често су имали за вођу каквога прелата (епископ). Од упада 1134 године, главан барјак војсци беше постао заставом краљевском.

Савезима владарским и непрестаним ратовима поглавито има се приписати што се основа јединство народно, као што бејаше на концу дванајестог столећа и с почетком тринајестог, под владом Филипа II, **Филипа Августа**, сина Луја VII, у којим временима круна имађаше доистне вредности и владаше готово целом Францијом. У ово доба постаде монархијско наследство; јер пређе круна бејаше изборна, и још од првога Капета, сви краљеви морали су пре своје смрти избором осветити сина, који ће за њима доћи, те да им после не би нико могао круну преотети.

Филип Август устројио је 1200 год. универзитет у Паризу, који је расипао зраке просвећења по целој наци, и мало по мало поче се разби-страти непрозрачна тамнина незнања.

При опсади Сен-Жан-д'Акра, која беше узета 1191, за време треће крсташке војне, овај монарх намислио је да опколи ров (што је око града) једном јаким и сталним линијом од земље, камења и цигаља, док међу тим докле се окружаваше опсађени градови само кривом линијом једном, коју правеше од камења или великих штитова (bouclier), иза којих стајаху стрелци, који мало по мало растројаваху противника, који се ровом приближаваше, што га изравни да му је згодније јуришати.

Браћајући се са крсташке војне Филип Август умножи у својој земљи најкорисније ратне справе.

Овај монарх имао је такође авантирних трупа, које је држао за плаћу. Он доби (1214) Бувинску битку, између Лила и Торнаје; овде је имао 3000 рибода, 8000 коњице, 1500 штитара на коњима, и више од 12000 варошких војника. Непријатељ му бејаше много јачи, јер против њега стајаху најмоћнији васали и цар Отон.

Овај гласити владар оживео је науку војне; некои историци веле, да је он изумео траншеје, помоћу којих се прилази ка опседнутоме граду; он разави употребу подрива (мине), који бејаху познати још у старије доба.

Свети Луј или Луј IX, син Луј VIII а унук Филипу Августу, — седео је на престолу од 1226 до 1270; он је издржао многе велике ратове, како

у унутрашњости тако и на страни. Он уведе дво-месечни рок феудалним трупам, а пређе бејаше само четрдесет дана.

И при свем његовоме учешћу у крсташким ратовима, он никад не престаде мислити и на успех опште образованости; он је први сазвао политичку скупштину*), коју састављаху народни представници.

Влада Луја IX отпоче монархијско доба, које се прозва монархија **држава**.

Његова цела војска имала је једнога јединог старешину, коме он даде име **велики господар Арбалетријера**. Ова мера која сасређаваше власт, не беше по вољи пешачким трупам, јер оне нису хтеле да имају за вођу једнога кавалера, који је вазда готов да их напусти.

Свети Луј знао је некоја стратигијска начела. Тако 1248, он из Мисира нападе неверне господаре светој земљи, да би их само обмануо; с лица пак није их узнемиривао.

Моћ краљевска расла је све јаче, а све на рачун феуде. Спољни ратови много се раширише. Филип III, назван Смели, син Лују IX, попео се на престо 1270; он је ратовао у Навари и Кастилу, које потврђује његову моћ краљеву. Под владом његовом бејаше послато прво писмо, којим се властела обрати сељаку; али у исти мах краљ издаде налог, који је гласио да ноблеса може служити само у коњици.

Ово оружје бејаше састављено из више класа.

Класа високе господе, која бејаше прва и главна, састављаше коњике, наоружане са пуним

*) Т. ј. на Западу. Пр.

браничким оружіем, и ношаше копље, мач, секиру са две оштрице и неку сорту штилета, ако беіаху светски, иначе само буздохан кад беіаху црквенски, те тим плашише непријатеља, пре него што пролеваху крви. Класа служитељска ишла је уз своју високу господу, и беіаше велика коњица.

Употреба шлема, мача и копља беіаше забрањена онима који не беіаху војници од заната и не беіаху властела; погани моглоше се само тући без оклопа с батином у руци; од тога доба доби се мисао, како је ћушка стидна.

Пешадију узимаху из служитеља госпоре кавалера, и сељака, који мораше доћи у службу војну. Она беіаше наоружана мачем, краћим од властелинских, служаху се луком, арбалетом, праћком и батинама. Није се не усуди метнути на се браничка оружја.

Борбу започињаху пешадиски стрелци, који иђаху в челу и крилима непријатељевим; били су постројени у једној, две или три линије, које за врло много одстојаху једна од друге; између солдати беіаше велико растојање. Коњица се у бесноме трку бацаше на непријатеља; строј јој беіаше једна линија само, ал имађаху за собом још једну, коју састављаху њихови штитари, који су морали са свом ревношћу и највећом брзином подржавати своје господаре. Пешаци имађаху дужност да износе оне, који падоше с коња за време бегања; њих пак без сажалења убијаше, само ако ко беіаше несрећан да у борби падне.

Филип IV назван **Лепи**, владао је од 1285 до

1314. Непрестано је ратовао са Инглеском, Немачком, против Арагона, Кастилије, Сицилије, Неапоља и Фландрије; имао је више унутрашњих побуна, али главно бејаше с папом. Филип IV подиже рок служби на четири месеца.

Ред црвених ритера уништи сам папа 1312. На своме је месту да приметимо овде, да овај ред беше постао још 1118 године; њега основаше Французи крстоносци који се заклеше да ће сав свој век и сва своја добра употребити на обрану свете земље. У овим војевањима они стекосе великога блага; ритери заборавивши на религиозна призрења и побуде, оставише заната војничкога, одадоше се луксу, гњилости, богатим трапезама, и шта више чинише гнусних бездела, које их највише црни, и вечитом тамо застире, по мњењу више историка. Они су имали захвалити оружју за њихов утицај и њихову величину, и на скоро, чим они престадоше тежити ка своме светоме позиву и оставише упражњења војна, која их бејашу скупила под заштитом топле вере, — разврат продре међу њих, а отуда природно несагласије и њихов пад. Интересанто је споменути необичну смрт краљеву, кога Папа позва на духовни суд, пред престол трибунала божјега; он је био жив спаљен јавно протестујући својом невиношћу. На четрдесет дана након овога умрје и Папа.

Прве повеће државе беху скупљене под владом Филипа Лепог. Већ је народ имао познатих права, и уживао их на корист општности, противно духу узурпаторске властеле. Грађанство и невластелски

сталеж отпоче учествовати у влади краљевине, и већ од првих још векова посланици народни показаше више светлости него посланици властелина а више постојанства од заступника црквених.

Влада Филипа IV, може се сматрати као прва, која стајаше на послушности народа према апсолутној монархији, ал основаној на парламентарном темељу.

Карло IV, назван **Лепи**, трећи син Филипа Лепог, умре 1328, по што је почео да влада након своје браће Луја X (le Hutin) и Филипа V, прозваног **Дугачки**, — који водише незнатне ратове; финансијске незгоде и унутрашњи немири сложише се са више концесија, које се дадоше државама важнијим. Већ круна осведочи своју моћ над великашима, положивши границу њиховоме глобљењу; неки платише злочине њихне својом главом. Карло IV издиже на достојанство војводско — пера наследно добро господара Бурбонских, чија породица бејаше најзнатнија у краљевини и везиваше се породицом краљевском помоћу Роберта, шестога сина Св. Луја.

Са Карлом Лепим угаси се у правој линији породица Капетинга: једна попречна грана заузео трон већ големога народа. Франција владаше Фландријом, и заштићаваше феудне провинције које Инглеска имајаше на тврдој земљи. Филип VI, након **Валоа**, беше први монарх од гране Валоа.

Пешадија бејаше така презрена и уметност ратна тако изостала, да се једва може веровати како се сврши она гласита битка код **Серси**, коју изгуби Филип VI против Едварда III, 1346. Пред-

водница француска састављена све из самих стре-
лаца, не иђаше тако брзо, ка што је желио њен
краљ. Ражљућен повикао је својој коњици: **Убите**
све ове бестиднике, који нам затворају пута,
и властела нападе на сопствену пешадију и исече
је на комаде. Али Инглези бранише свој положај
и учини се ужасна сеча. Краљ Чешки, савезник
Француски, привеза коња за коње своја два шти-
тара, и нападе са таквом наглошћу, да је ту пао
цвет његових другова. Французи оставише на бој-
номе пољу 11 кнежева, 80 бариактара, 1200 ко-
њика и 30000 солдати. Између мртвих броји се и
краљ Чешки, војвода од Лорена, грофови од **Алан-**
сона, од **Фландрије**, **Глоа**, **Омандо Харкур**, **Бар**,
граф од **Савоја**, и много других; архијенископи
од **Нима**, **Сава** и још неколико других прелата.

(Продужиће се.)

СТРОЈНА ПРАВИЛА ПРЕМА ТАКТИЦИ.

Написао М. Драгомиров.

(Продужење.)

Ако је то тако, ако се екзерцирна правила за-
иста довољно могу изучити на линијским учењима, —
онда се само по себи разуме, да би чудновато било
завести извршење по команди у одео о бојним ре-
довима; јер је овај већ коначна припрема војске за
маневровање при бојним околностима, па дакле и
мора се потчинити условима ових околности. А ако
за постројење у бојни ред ми не мислимо то учи-
нити командом, онда се не мисли и ма кака друга
за времена спремљена норма његова. Ако вам се

деси да је нужно заповест послати, тад је боље још одмах постројити такав бојни ред, који је по околностима најбољи.

Пређимо ка другоме закључку: „Основни ред, дозвољавајући заједничко постројење само кратком командом једном, — олакшава прелажење у бојан ред, јер и ако поједини делови и нису на онима местима, где би требало да су, оно бар их је могуће по том довести на та места.“

За прво. Батаљон какав има п. пр. у чистој пољу да иде ка каквој тачци, али он не иде право к њој, већ сто корака десно, по том 100 к. лево. Је л' то паметно? Зар није боље још одмах заузети оно место, које по здравоме разуму ваља да заузме?*)

За друго. Не треба, мислим, да се начелник од више батаљона занима са распоредом једнога батаљона: ето то је узрок, с чега греша батаљонски команданат на учењу занимајући се поправљајући „став“ војника, које пак и сама правила забрањују. (Продужиће се.)

*) Врло се непријатно при овој опомени на слугу мога друга Г. А. Л. Л. је седео у Ревелу, граду доста у страни. Слуга беше навикао помоћу његова обиталишта налазити сва места, у која су га шиљали. Но друг промени стан. Како ви мислите, шта је радио слуга сад, да би нашао из овога новог стана, сва места куда га шиљаше? Он је прво ишао ка староме стану и тек отуда ишао тамо куда је требало. Ево идеала трупама и начелницима, који су научени на систему, која дозвољава основнога реда!